

Не дивлячись на те, що мемуаристи засвідчують неготовність до національно-визвольних змагань українським суспільством, революційні події в Петрограді активізували все суспільно-політичне життя в Україні. Українці відчули можливість вирішити основні питання їхньої сучасності: побудувати власну політичну систему, подолати економічну кризу, поставити на порядок денний національне питання.

Джерела та література

1. Грушевський М. Спомини. Київ. 1988. № 9. С. 115–140.
2. Терещенко М. Перший олігарх. Михайло Іванович Терещенко (1886–1956). Ніка-Центр, 2013. 256 с.
3. Полонська-Василенко Н. Спогади. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 542 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Polonska-vasylenko_Nataliia/Revoliutsiia_1917_spoznady/
4. Рудницький М. Перші революційні подуви. *Діло*. 1937. 27 березня. С. 5. URL: <http://www.ex.ua/view/11210702>
5. Мартос Б. Перші кроки Центральної Ради. *Хроніка 2000: укр. культуролог. альманах*. Київ, 2002. Вип. 51–52: Київ – свята земля. С. 334–352. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Martos_Borys/Pershi_kroky_Tsentralnoi_Rady/
6. Лотоцький О. Сторінки минулого: Українська православна церква США, 1966. Т. 3. 398 с. URL: <http://diasporiana.org.ua/memuari/393-lototskiy-o-storinki-minulogo-ch-3/>
7. Андріївський В. З минулого (1917-й рік на Полтавщині). Нью-Йорк, 1963. С. 5. URL: <http://nashaucheba.ru/v26685/?cc=1&view=djvu>
8. Бош Е. Год борьбы Москва–Ленинград: Гос. издат., 1925. 274 с. URL: <http://www.torrentino.com/torrents/744595>

Драчук Юлія

Донецький національний університет імені Василя Стуса

«РЕВОЛЮЦІЙНІ ПОДІЇ РОЗГОРЯЛИСЯ ШАЛЕНИМ ТЕМПОМ»: СПОГАДИ Т. МИХАЙЛІВСЬКОЇ-ЦИМБАЛ ПРО УКРАЇНСЬКУ РЕВОЛЮЦІЮ 1917–1921 РР.

Анотація. Доповідь присвячено аналізу інформативного потенціалу мемуарів Тетяни Михайлівської-Цимбал щодо періоду Української національної революції 1917–1921 рр.

Ключові слова: Тетяна Михайлівська-Цимбал, спогади, жіноча історія, Українська революція 1917–1921 рр.

Abstract. The report is devoted to the analysis of the informative potential of the memoirs of Tatiana Mykhailivska-Tsymbal on the period of the Ukrainian national revolution of 1917–1921.

Keywords: Tetyana Mykhailivska-Tsymbal, memoirs, women's history, Ukrainian revolution of 1917–1921.

Початок ХХ ст., який ознаменувався Першою світовою війною та Українською національною революцією 1917–1921 рр., став абсолютно новим етапом жіночої емансипації в Україні. Становище жінки в українському суспільстві змінилося докорінно. Для українок відкривалися нові можливості, ролі та професії. У ті буремні роки вони нарівні з чоловіками зробили чималий внесок у розвиток української державності. Саме тому вивчення індивідуального жіночого досвіду в революційних подіях 1917–1921 рр. дасть змогу по-іншому, не з традиційного, чоловічого, боку поглянути на події модерної історії України.

З огляду на вищесказане метою нашого дослідження є аналіз інформативно-го потенціалу спогадів учасниці Української революції 1917–1921 рр. Тетяни Михайлівської-Цимбал.

Для сучасної української історичної науки ім'я Тетяни Михайлівської-Цимбал є майже невідомим. Зазвичай її постать згадується лише у контексті українсько-аргентинських контактів. Саме тому вивчення та аналіз її великої мемуарної спадщини є наразі надзвичайно актуальним питанням. Відзначимо дослідження О. Лабур, яка розглядає гендерну ситуацію в Україні в 1917 р. як «вікно можливостей» для жінок. Також важливими для дослідження виступають дже-релознавчі праці Я. Калакура та С. Макарчука [5; 4; 2; 1; 3].

Як вважає Я. Калакура, цінність мемуарів зумовлюється особливостями їхнього походження, оскільки вони належать конкретному автору, а відтак відображають безпосереднє сприйняття ним навколишнього світу, історичних подій і явищ [1, 414]. С. Макарчук переконаний, що кожного разу мемуарист, беручись за написання, вже наперед бачить мету твору, тобто свідомо обирає ту чи іншу позицію стосовно осіб і явищ, про які має намір написати, показати їх велике чи мізерне значення, свою позитивну роль у подіях [3, 303]. З огляду на це зазначимо, що Тетяна Михайлівська-Цимбал основну увагу приділила революційній добі. Описуючи події на фронті, долю своїх батьків (батько був полковником, мати – сестрою-жалібницею), вона зосереджується на своїх враженнях часів Центральної Ради та Гетьманської держави. Особливе місце авторка відводить своїй участі у «повстанському русі проти більшовиків» [4, 5].

Як відзначає сама Тетяна, у свої молоді літа вона мало цікавилася політикою та ситуацією навколо, адже «революція застала мене в останньому класі гімназії» [4, 58]. Зважаючи на буремні події Першої світової війни та початку Лютневої революції, дівчина вирішила поїхати на фронт до батька і знайомих. Після короткої подорожі авторка писала: «Революційні події розгорялися шаленим темпом, і я, повернувшись із фронту до Одеси, застала великі зміни» [4, 68]. Під час цих змін вона намагається завершити навчання, паралельно з цим зауваживши, що «у гімназії нас тримали дуже строго осторонь усіх подій» [4, 70]. Зважаючи на небезпеку, дівчина повертається до рідного Могилева, однак і там стикається із наслідками драматичних подій: «Місто виглядало так, немов би над ним пронісся циклон. Революційна розруха йшла повним темпом. Часописи не виходили, електривня була зруйнована, крамниці закриті, а навіть погромлені» [4, 79].

З поїздкою до Києва в 1918 р. (дівчина хотіла вступити до Київської політехніки) у спогадах простежується досить негативне ставлення до уряду УНР та підтримка Гетьманату: «Життя було розхитане і війною, і революцією, і хаотичним господарюванням попереднього уряду. Гетьман робив усе можливе, щоб якось навести порядок, і справді досягнув великих, як на той час та обставини, успіхів. Щоправда, у всьому відчувався брак, воєнна розруха давалася добре взнаки, становище було якесь не дуже певне, але кияни запевняли, що за гетьмана все ж краще і спокійніше, як було перед ним» [4, 82]. У цей час вона також відзначає українізацію у культурно-освітній сфері: все більше у закладах освіти почали викладати українською мовою.

Однак відбувся черговий державний переворот і до влади прийшла Директорія. Тетяна пише про реакцію та загальну ситуацію у місті з позиції пересіч-

ної містянки: «Частина населення, правда, галасливо і піднесено вітала переворот, але частина дуже незначна. Більшість же ставилася до нової влади з недовір'ям та пророкувала їй недовгий вік. Ніхто не знав, чого, властиво, вона хоче, ніхто не знав, які гроші тепер „ходять“, ніхто не знав, які тепер закони та як їх дотримуватися. А практично наступило беззаконіє, анархія з усіма впливовими наслідками» [4, 86]. Тобто авторка вкотре демонструє критичну оцінку влади.

Але справжній жах розпочався з окупацією Києва більшовиками. «Вкінці сталося найгірше: Директорія покинула місто, а на її місце прийшли більшовики. Наступив повний розгартіаш. Знамените ЧК пустило в хід свою знамениту машину, zorganizували справжню різню на Липках з усіма катувальними обладнаннями» [4, 87]. Репресії більшовиків щодо мирного населення України жінка згадувала ще не раз.

Після повернення до Могилева Михайлівська-Цимбал, як вона писала, не могла сидіти склавши руки, тому вирішила вступити до лав борців за українську державність: «Ніяких церемоній і ніякої конспірації при вступі до повстанців не було. Через те, що я була першою (і єдиною) жінкою, хлопці прийняли мене радісно і за весь час мого перебування у загоні поводитися зі мною по-товариському, але шанобливо і ввічливо. Жіноче рівноправ'я тоді ще не було дуже популярне, й мої нові друзі не дозволили мені тягати на собі зброї, але дали інше доручення – бути зв'язковою-розвідницею» [4, 92].

Як пише О. Лабур, цей революційний період української історії став «вікном можливостей» [2]. У той час частина жінок сприйняли революцію 1917–1921 рр. як шанс, як можливість самореалізуватися. Це виявилось у тому, що жінка отримала змогу змінити рід діяльності, опанувавши нові професії та згодом побудувавши власну кар'єру. Очевидно, що Михайлівська-Цимбал не оминула цю можливість і також пробувала себе у нових сферах діяльності, до яких спонукали революційні зміни навколо.

Спогади віддзеркалюють зміну ставлення авторки до політики, до власної країни – вона стає національно свідомою українкою: «Я з гордістю та великим вдовolenням прийняла на себе нові обов'язки й старанно взялася виконувати призначену мені роль, керована гарячим бажанням – прислужитися по-справжньому своїй рідній справі» [4, 92]. Далі – постійна небезпека у підпіллі зважаючи на великі шанси потрапити до рук більшовиків. У революційному буревії події змінювалися майже кожного дня, підтвердження чого є і у спогадах: «Переворот ішов за переворотом, і Могилів переходив з одних рук у другі. Під час приходу українських військ я звичайно працювала писарем у комендатурі, коли ж місто знову захоплювали більшовики, старалася не показуватися нікому на очі» [4, 94]. Щодо своїх побратимів та повстанської діяльності авторка згадує так: «Всі ми були великими ідеалістами. Не чекали ніякої винагороди за свою діяльність, жили тим, що приносили селяни, і знали, що кожної хвилини нас могла чекати жорстока розправа. То все ж ми трималися. Може, наші зусилля були слабкі, нескоординовані, але в ті часи всяка опозиція до комунізму відіграла важливу роль» [4, 99].

З огляду на це зрозумілим є великий сум і жаль, з яким Михайлівська-Цимбал пише про поразку Української національної революції: «Час, досвід і чинна

участь у боротьбі за незалежність України зробили мене зрілішою. Я вже не була байдужим, несвідомим невігласом у державних справах, як раніше, й гірко відчувала нашу трагедію. Ми програли війну і знову втратили самостійність. Наша армія почала свій останній похід і врешті опинилася на чужині за дротами» [4, 124]. Жінка, як і більшість патріотично налаштованих учасників революції, змушена була виїхати за кордон: «Наступив день розлуки з Рідною Землею. Всі ми потішали себе думкою, що ця розлука буде недовгою, що знову наступить черговий переворот і ми повернемося. Але ворожба не справдилася – я вже ніколи не вернулася» [4, 127].

Отже, мемуари Тетяни Михайлівської-Цимбал дають змогу поглянути на події 1917–1921 рр. з позиції тих жінок, які скористалися можливостями, що надала революція. Спогади цінні не тільки тим, що дають змогу поглянути на грандіозні події революції очима пересічної містянки, але й віддзеркалюють еволюцію її поглядів від страхів щодо подій, які вирували навколо, і прохолодного ставлення до української влади до свідомого приєднання до українського національного руху.

Джерела та література

1. Історичне джерелознавство: підруч. / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін. Київ: Либідь, 2002. 486 с.
2. Лабур О. В. «Вікно можливостей?»: гендерна ситуація на хвилі революційної політики з лютого 1917 року в Україні. *Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*. *Сторінки історії*. 2019. Вип. 40. С. 42–58.
3. Макарчук С. А. Писемні джерела з історії України: курс лекцій. Львів: Світ, 1999. 351 с.
4. Михайлівська-Цимбал Т. З військового гнізда. Буенос-Айрес: Вид-во Юліана Середяка, 1977. 128 с.
5. Погромський В. О. Українсько-аргентинські зв'язки кінця XIX – першої третини XX століття: джерельна база. *Історичний архів*. 2011. Вип. 7. С. 76–80.

Бойда Андрій

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

«ГАЛИЦЬКИЙ СЛІД» У СТВОРЕННІ СРСР

Анотація. Досліджуються основні віхи життя та діяльності очільника Поділля в 1921–1923 рр. В. І. Порайко – підписанта Декларації та Договору про утворення СРСР 1922 р. Акцентовується на неприпустимості спроб відродження тоталітарної імперії в умовах повномасштабної російської агресії проти України.

Ключові слова: Порайко, Поділля, декларація, СРСР, УСРР.

Abstract. The main milestones in the life and work of the leader of Podillya in 1921–1923 V. I. Porayko – a signatory of the Declaration and Treaty on the Establishment of the USSR in 1922 are studied. Emphasis is placed on the inadmissibility of attempts to revive the totalitarian empire in the context of full-scale Russian aggression against Ukraine.

Keywords: Porayko, Podillya, Declaration, USSR, Ukrainian SSR.

Рівно 100 років тому Україна була насильно взята в лоно тоталітарної імперії під назвою СРСР. Певною мірою історія циклічно повторюється зараз, коли